

TARIX O'QITISHNING METODLARI VA ULARNING KLASSIFIKATSIYASI

Muhammadiev Kamolxon Mahmudxonovich
Kosonsoy tuman 1 son kasb-hunar maktabi,
Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: O'qitish metodi, bilim, ko'nikma va malaka, qurollantirish, ahloqiy, tarbiyalash, ta'lim-tarbiya.

O'qitish metodi deganda ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning ma'lum maqsadga erishishga qaratilgan birgalikdagi faoliyat usullari tushuniladi. Boshqacha qilib aytganda, o'qitish metodlari har ikkala faoliyatning, ya'ni o'qituvchi tomonidan o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish, ahloqiy jihatdan tarbiyalash, ularda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish hamda o'quvchilar tomonidan o'sha nazarda tutilgan ilmiy bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish faoliyatida ko'llaniladigan usullarni o'z ichiga oladi.

O'rta ta'lim va professional ta'lim tizimini isloh qilishning asosiy yo'nalishlarida ta'lim mazmunini takomillashtirish, uning tarbiyaviy yo'nalishini kuchaytirish bilan birga, o'qitish metodlarini ham aktivlashtirish asosiy vazifa qilib qo'yildi. Endilikda, ta'lim mazmuni insoniyat to'plagan tayyor bilimlar, ko'nikma va malakalarni puxta egallash bilan birga, o'quvchilarning mustaqil fikr yuritish, ijodiy ishlash qobiliyatlarining o'sishini ta'minlay oladigan ijodiy faoliyatni ham o'zida birlashtirmog'i lozim.

Ta'limning rivojlanish printsiplariga ko'ra, o'quvchilarni mustaqil fikrlash va ijodiy ishlay bilishga o'rgatish va ularda zarur ko'nikma, malakalarni yuzaga keltirishda ta'lim mazmuni bilan birga o'qitish metodlari ham muhim rol o'ynaydi. O'qitish metodlari murakkab muammo bo'lib, o'rta ta'lim va professional ta'lim tizimida oldiga qo'yilgan mas'uliyatli vazifalarning hal etilishi ko'p jihatdan uning to'g'ri hal qilinishiga bog'liqdir. Biroq, hozircha o'qitish metodikasining bu muhim problemi, xususan tarix o'qitish metodlari sistemasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Metodik adabiyotda metodistlar tomonidan «Metod», «Metodik usullar» tushunchasi turlicha talqin etiladi va klassifikatsiya qilinadi. O'qitish metodikasida tarix ta'limi metodlari tizimining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi va bu sohada yagona fikr bo'lmaganligi o'rta ta'lim va professional ta'lim tizimida tarix o'qitish amaliyotida jiddiy kamchiliklarga olib keldi. Ko'p hollarda o'qituvchilar o'qitish

metodlari va usullarini tanlashda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarda o'quvchilarga faqat tayyor bilim berish, ya'ni ularni o'qitish (ta'limning bir tomonini)ni ko'zda tutib, o'quvchilarning o'rganishi (ta'limning ikkinchi muhim tomonini)ni uyushtirish, unga rahbarlik qilish, bilish, malaka va qobiliyatlarini sistemali ravishda o'stirib borish kabi muhim momentlarni e'tibordan chetda qoldiradilar.

Shuningdek, o'qitishning metod va usullarini tanlashda o'quv materialining mazmunidagi o'ziga xosliklarni, uning ta'lim-tarbiya vazifalarini, o'quvchilarning bilimi va malakalarini e'tiborga ola bilmaslik hollari ham shunday jiddiy kamchiliklar jumlasidan edi. Bu hol ma'lum darajada o'quvchilarning tarix predmetiga qiziqishlari pasayishiga, umumiy ta'lim-tarbiya ishlarining natijasiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Shu bilan birga, o'rta ta'lim va professional ta'lim tizimida amaliyotida, ayniqsa keyingi yillarda o'quvchilarni tarix predmeti vositasida tarbiyalashda, uni o'qitishni ilmiy asosda olib borish, ta'lim-tarbiya ishlari samaradorligini oshirish sohasida ko'pgina ilg'or tajribalar to'plandi va umumlashtirildi.

Belgilab bergan muhim vazifa — tarixiy bilimlarning samaradorligi va sifatini oshirishning muhim sharti va vositalaridan biri bo'lgan bu ishlar tarix o'qitish metodlari sistemasini va metodik usullarini ham ilmiy asosda ishlab chiqish va amalda ulardan muvaffaqiyatli foydalanish imkoniyatini beradi. O'qitish metodlarini ilmiy asosda klassifikatsiyalash masalasi pedagogika fanida o'qitishning turli bosqichlarida turlicha hal qilib kelindi. O'qitish metodlari klassifikatsiyasiga ba'zan analiz va sintez, deduktsiya va induksiya kabi mantiqiy operatsiyalar asos qilib olinib, o'qitish metodlari induktiv, analitik va boshqa mantiqiy usullar sifatida xarakterlanadi. O'qitish metodiga bu xil qarash, A.Vagin ta'kidlaganidek, tarix o'qitish metodikasida tan olinmadi.

O'rta ta'lim va professional ta'lim tizimida tarix o'qitish tajribasi shuni isbotladiki, yuqoridagi mantiqiy operatsiyalar o'qitish va o'rganishning barcha bosqichlarida turli xarakterdagi xilma-xil didaktik va metodik vazifalarni hal qilishda ishtirok etsada, mustaqil o'qitish metodlari bo'lib xizmat qila olmaydi. Taniqli metodist A.I.Strajev aytganidek: «Tarix o'qitish metodi tarixiy material bo'yicha qilinadigan ana shu mantiqiy operatsiyalardan tashkil topadi». O'qitish metodlarini ba'zan o'quvchilarning bilish faoliyati, faollik darajasiga qarab klassifikatsiyalash tavsiya qilinadi. Bu tarzda ajratish o'qitish metodlaridan ko'ra, ko'proq o'qitishning umumiy xarakteriga taalluqlidir.

Xulosa o'rnida, O'qitishning metod va usullarini tanlashda shuni nazarda tutmoq kerakki, o'quvchilar esda saqlab qolishi zarur bo'lgan bilimlarni shunchaki bayon qilib qo'ya qolish bilan maqsadga erishib bo'lmaydi. O'qitish jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyatini aktivlashtirish, ularni amaliy faoliyatga tayyorlash, o'rgatish ham lozim.

Adabiyotlar

1. Jahon tarixi fanidan akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun o`quv dasturi.- T.:2004.
2. O`zbekiston tarixi umumta'lim va yangi turdagi maktablarning V-XI sinflari uchun dastur T. 1997.
3. O`zbekiston tarixi fani dasturi. Universitetlar va pedagogika oliy o`quv yurtlarining tarix fakultetlari uchun. T. 1996
4. Q.Usmonov. O`zbekiston tarixi. Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun darslik.- T.: "O`qituvchi". 2005.